

Шебештьєн Є.

*Аспірантка кафедри економіки і підприємництва
Ужгородський національний університет
<https://orcid.org/0000-0002-9471-5458>*

СКЛАДОВІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

JEL Classification: O 18

SECTION “ECONOMICS”: Економіка

Анотація. В статті обґрунтовано основні структурні елементи розвитку сільських територій: територіальні громади, місцевий бізнес і громадянське суспільство. Доведено їх взаємозв'язок, що реалізується реформою децентралізації. Досліджено основні умови ефективного функціонування сільських територій, серед яких створення безбар'єрного середовища в межах сільських територій; трансформування сільських територій у відповідності до цілей Європейського зеленого курсу; покращення інфраструктури сільських територій. Доведено необхідність покращення інфраструктури сільських територій, що націлене на зниження рівня безробіття і залучення молоді до розвитку села, підвищення якості й доступності медицини та освіти, підтримки пайовиків, започаткування та активний розвиток кооперативного руху. Обов'язковою умовою розвитку сільських територій є вплив різних суб'єктів: підприємців (виробники, фермери тощо); інвесторів (вітчизняні та зарубіжні); державних структур. Доведено вплив підприємців на розвиток сільських територій, оскільки саме вони вносять свій значний вклад в податок територіальних громад. Обґрунтовано вплив інвесторів на розвиток сільських територій, які забезпечують ефективне функціонування й розвиток агропідприємств, оскільки інвестиційні ресурси сприяють зростанню результативності сільського господарства, нарощуванню обсягів їх виробництва та збільшенню виробничого потенціалу підприємства. Встановлено необхідність підтримки держави у розвитку сільських територій. Держава забезпечує процес виявлення проблем, розробку та реалізацію нових та існуючих цільових програм сільського розвитку. Доведено, що сільські території є невід'ємною частиною успішної економіки України як аграрної держави.

Ключові слова: децентралізація, територіальні громади, місцевий бізнес і громадянське суспільство, сільські території.

Annotation. The article substantiates the main structural elements of the development of rural areas: territorial communities, local businesses, and civil society. Their relationship, implemented by the decentralization reform, is proven. The primary conditions for the effective functioning of rural areas have been studied, including creating a barrier-free environment within rural areas, transforming rural areas by the goals of the European Green Course, and improving the infrastructure of rural areas. The improvement of the infrastructure of rural areas aimed at reducing the level of unemployment and involving young people in the development of the village, improving the quality and availability of medicine and education, supporting shareholders, and the initiation and active development of the cooperative movement have been proven. A prerequisite for developing rural areas is the influence of various subjects: entrepreneurs (producers, farmers, etc.); investors (domestic and foreign); state on its activities. The impact of entrepreneurs on the development of rural areas has been proven, after which

they contribute to the data of territorial communities. The influence of investors on the development of rural areas, which ensures the effective functioning and development of agricultural enterprises, is substantiated. Additional investment resources contribute to the growth of agricultural productivity, increasing the volume of their production and increasing the production potential of the enterprise. Provision of state support in the development of rural areas has been established. The state ensures the problem identification, development, and implementation of new and existing rural development target programs. It has been proven that rural areas are an integral part of the booming economy of Ukraine as an agricultural state. That is why the support of rural residents and the promotion of village development is a priority for state and local bodies.

Keywords: decentralization, territorial communities, local business, civil society, rural areas.

Вступ

В сучасних умовах повномасштабної війни для сільських територій, які мають можливість безперешкодно функціонувати наразі головне навчитися самостійно заробляти кошти та наповнювати місцеві бюджети: через здійснення інвентаризації земель, створення належних умов для підприємців, що у результаті дасть змогу створити нові робочі місця та збільшити дохідну частину бюджету сільських територіальних громад.

Для успішного розвитку сільських територій необхідний комплексний підхід до вирішення наявних проблем та добросовісне виконання зобов'язань: населенням, підприємцями, державними та місцевими органами влади. Завдяки цьому підвищується ефективність використання бюджетних коштів, що є прямим і правильним шляхом до стабілізації соціально-економічної ситуації в країні [10].

В умовах децентралізації сільські території мають більше можливостей використання наявного потенціалу, забезпечення його ефективного функціонування. При цьому центральні органи можуть регулювати процес нагромадження коштів, використовуючи наявні фінансові, виробничі, технологічні та інші види ресурсів, які є наявні у громади з метою її розвитку як на коротко- так і на довгостроковий період. Відмітимо, що всі види ресурсів сільських територій можуть бути націлені на боротьбу з бідністю, відтворення та удосконалення наявної соціальної сфери, підвищення рівня життя сільського населення, відновлення закладів культури, освіти, охорони здоров'я. Ефективне та раціональне використання наявних ресурсів забезпечить розвиток громади загалом.

Дослідження проблем та розвитку сільських територій розкрито теоретиками, вченими, практиками в багатьох наукових працях: монографіях, аналітичних доповідях, а також величезній кількості наукових статей. Зокрема, Бочко О.Ю. вказувала на особливості розвитку сільських територій Закарпатської області в умовах євроінтеграційних процесів [1]. Талавира М.П., Горай А.О., обґрунтовували розвиток сільських територій в умовах реформи децентралізації [10].

Існує тісний взаємозв'язок між розвитком сільських територій та розвитком сільського підприємництва, що випливає із досліджень Скиби Т.В. Науковець вказує на детермінанти розвитку сільського підприємництва. Крім того, в даному напрямі можна спостерігати також напрацювання Тимошенко М. М. [12], що вказує на необхідність розвитку соціальної інфраструктури сільських територій. Також в даному напрямі проведені дослідження і Гнибіденко І. Ф. [2]. Вчений також доводить необхідність розвитку сільської соціальної інфраструктури, проте більшу увагу акцентує на аспектах зайнятості сільського населення.

Отже, сільські території є невід'ємною частиною успішної економіки України як аграрної держави. Саме тому підтримка жителів сільської місцевості та сприяння розвитку сіл для державних та місцевих органів є пріоритетом. Задля того, щоб відродити колишній потенціал села, ініціатив представників великого та малого бізнесу замало – необхідна державна підтримка та чітко визначена стратегія розвитку на короткостроковий та довгостроковий період.

Відмітимо, що розвиток сільських територій починається з кожного, хто на ній проживає, його внеску, зі розширення діяльності малого та середнього бізнесу, який не лише приносить прибутки, а й працюватиме для людей. Враховуючи особливості сільських територій, їх унікальний потенціал, наявні ресурси, раціональність їх використання можна націлюватись на вітчизняних та закордонних інвесторів, виробників та іноземних донорів. *Метою статті* є встановити складові розвитку сільських територій.

Результати

Основними структурними елементами розвитку сільських територій є територіальні громади, місцевий бізнес і громадянське суспільство в межах певної території (рис. 1).

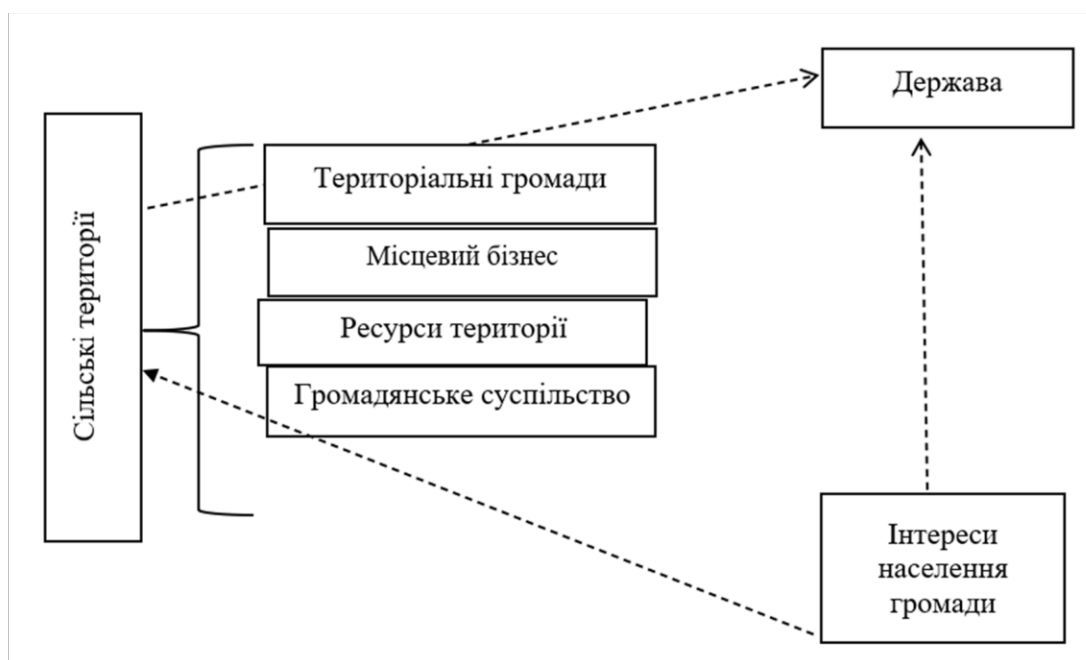

Рис. 1. Взаємозв'язок структурних елементів сільських територій

Розроблено автором

Доцільно відмітити, що інтереси населення громади повинна підтримувати держава в особі її органів.

Нагадаємо, що протягом 2014–2020 років в Україні розроблено інституційну базу для реалізації реформи децентралізації, удосконалено наявні та підготовлено необхідні нормативно-правові документи для практичної її реалізації. Зокрема розроблено Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (01.04.2014), закони України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (05.02.2015) та внесено зміни до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації. Вони спрямовані на забезпечення механізму формування території, децентралізацію сільського бюджету, передачу влади від виконавчої влади до місцевої влади для раціоналізації фінансів та вирішення необхідних першочергових завдань у сфері забезпечення сільського населення і його території. На цій основі зрештою вирішено питання про власність природних ресурсів, наявне майно з врахуванням інтересів громадян та територіальної громади.

За 2014–2020 роки реформи утворено 1070 ОТГ, у які добровільно об'єдналися 4882 громад. З них у 936 ОТГ відбулись перші місцеві вибори. Завдяки запровадженню міжмуніципального

співробітництва громади отримали можливість консолідувати зусилля та реалізовувати спільні проекти. Зокрема 1354 територіальних громад уклали 604 договори про співробітництво [8].

Основними умовами ефективного функціонування сільських територій є:

– Створення безбар'єрного середовища в межах сільських територій, що забезпечується веденням та дотриманням ефективної державної та муніципальної політики, яка націлена на усунення бар'єрів для повноцінної участі громадян у економічному та соціальному житті. Це в свою чергу захищатиме їх права та поліпшуватиме умови проживання й самопочуття населення сільської території та знижуватиме загальну суспільну напругу, сприятиме прискоренню економічного розвитку держави.

– Трансформування сільських територій у відповідності до цілей Європейського зеленого курсу, тобто максимально можливе виробництво та забезпечення чистої, доступної та безпечної енергії, забезпечення енергоефективності у громадських та житлових будівлях. Для цього держава вже надає кредити. Зокрема Ощадбанк та Укргазбанк ще з 2021р. почали видачу населенню «теплих кредитів», частину яких відшкодує держава, а саме: 35 % - на енергоефективні заходи у приватних будинках; 20 % - на твердопаливні котли (35% - для субсидіантів). Крім того у 2021 році розширено заходи програми. Українці мають унікальну нагоду отримати державну підтримку, встановлюючи таке обладнання: електроакумуляуючі системи (системи накопичення енергії); електрозарядки для електромобілів; інтелектуальні лічильники електричної енергії [11].

– Покращення інфраструктури сільських територій характеризується рівнем забезпеченості їх основними об'єктами, який визначається відношенням існуючої кількості об'єктів інфраструктури до потреби населення. Інфраструктура сільських територій визначається сукупністю відповідних підприємств, закладів та окремих об'єктів, розташованих у сільській місцевості. Нагадаємо, що інфраструктура складається з 16 інтегрованих галузей, які в свою чергу мають більше 50 підгалузей [2]. Для соціальної інфраструктури села притаманні широка розгалуженість мережі підприємств, установ і закладів, велика частка в ній малопотужних об'єктів, більша, ніж у містах, частка сезонних і мобільних форм обслуговування, нижчий технічний і технологічний рівень об'єктів, розташованих безпосередньо в сільській місцевості [12]. Відтак в межах інфраструктури акценти роблять на соціально-економічних та соціально-культурних групах галузей сільських територій. При цьому до соціально-культурних відносять культуру, фізкультуру, освіту, спорт, мистецтво, охорону здоров'я, відпочинок та сільський туризм, а соціально-економічні націлені на розвиток та удосконалення функцій робочої сили.

В сучасних умовах важливим є покращення інфраструктури сільських територій, що націлене на зниження рівня безробіття і залучення молоді до розвитку села, підвищення якості й доступності медицини та освіти, підтримки пайовиків, започаткування та активний розвиток кооперативного руху.

Обов'язковою умовою розвитку сільських територій є вплив різних суб'єктів: підприємці (виробники, фермери тощо); інвестори (вітчизняні та зарубіжні); держава на них, які згруповано та систематизовано у табл. 1.

Таблиця 1

Суб'єкти впливу на розвиток сільських територій

Група	Суб'єкт впливу	Напрямок впливу
1	Підприємці	Підприємства, організації, які розміщені в межах сільських територій
2	Інвестори	Підприємства, організації, інфраструктура сільських територій
3	Держава	Інфраструктура сільських територій, земельні ресурси

Розроблено автором

Підприємці мають значний вплив на розвиток сільських територій, особливо якщо вони розміщені на цій території, оскільки вносять свій вклад в податок територіальних громад. Такий

підхід є універсальним для вирішення проблем сталого розвитку сільської місцевості в усіх розвинених країнах. За дослідженнями Скиби Т.В. «...суб'єкти підприємницької діяльності не вимагають значного стартового капіталу, здатні за певної підтримки швидко й ефективно розв'язувати проблеми, боротися з монополізацією ринку, стимулювати розвиток конкурентного середовища тощо. Крім того, воно надає можливість селянам забезпечити себе відповідним рівнем доходу, пристосуватися до мінливих умов господарювання, подолати властивий сучасному стану сільської економіки його стихійний характер та спрямувати на сталий розвиток і довготривалу ефективність» [9; С. 56]. Підприємницька діяльність в межах сільських територій сприятиме фінансовому забезпеченню та соціально-економічному відродженню сільських територій, розвитку інфраструктури ринку, забезпечить реалізацію підприємницьких ініціатив через використання переваг сільських територій.

Інвестори забезпечують ефективне функціонування й розвиток агропідприємств, оскільки інвестиційні ресурси сприяють зростанню результативності сільського господарства, нарощуванню обсягів їх виробництва та збільшенню виробничого потенціалу підприємства.

Держава забезпечує процес виявлення проблем, розробку та реалізацію нових та існуючих цільових програм сільського розвитку. При цьому важливим є усунення негативних ознак у процесі становлення та розвитку сучасних сіл та сільського господарства, що формують можливі загрози та перспективи економічного розвитку нашої країни. Відмітимо, що Україна до початку повномасштабної війни, тобто за результатами 2021р. посідала друге місце у світі за експортом зернових, відстаючи лише від Сполучених Штатів. Крім того, після вступу України до СОТ, вона отримала державну підтримку заходів із розвитку сільської місцевості, що сприятиме розвитку сільського господарства в межах сільських територій. Загалом, через ефективну підтримку державою підприємницької діяльності в сільській місцевості можна забезпечити зростання доходів домогосподарств, поліпшити якість життя сільського населення.

Від початку повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої держави сільські території східного регіону та й загалом агропромисловий комплекс України опинився у надскладних умовах. Найбільшою загрозою для економіки та виживання країни в умовах війни був би повний зрив посівної кампанії. Тому уряд в екстреному порядку підготував низку законодавчих нововведень, які мають на меті захистити агросектор в умовах воєнного стану та допомогти максимально стабілізувати ситуацію. Зокрема запропоновано спрощену процедуру застосовуватиметься до передачі в оренду всіх сільськогосподарських земель державної та комунальної власності, крім тих, що перебувають у постійному користуванні громадян та приватних юридичних осіб, громадських організацій тощо.

Висновки

Отже, сільські території є невід'ємною частиною успішної економіки України як аграрної держави. Саме тому підтримка жителів сільської місцевості та сприяння розвитку сіл для державних та місцевих органів є пріоритетом. Задля того, щоб відродити колишній потенціал села, ініціатив представників великого та малого бізнесу замало — необхідна державна підтримка та чітко визначена стратегія розвитку на короткостроковий та довгостроковий період.

Розвиток сільських територій починається з кожного, хто на ній проживає, його внеску, зі розширення діяльності малого та середнього бізнесу, який не лише приносить прибутки, а й працюватиме для людей. Враховуючи особливості сільських територій, їх унікальний потенціал, наявні ресурси, раціональність їх використання можна націлюватись на вітчизняних та закордонних інвесторів, виробників та іноземних донорів.

Список використаних джерел

1. Бочко О.Ю. Дослідження розвитку сільських територій Закарпатської області в умовах євроінтеграційних процесів. *Фаховий науковий журнал «Науковий вісник Одеського національного економічного університету»* URL : <http://n-visnik.oneu.edu.ua/archive.php>
2. Гнибіденко І. Ф. Сільська соціальна інфраструктура: аспекти розвитку та зайнятості населення. К.: РВПС України НАН України, 2003. 54 с.
3. Готра В.В., Ковач А. Зарубіжний досвід розвитку сільських територій *Збірник наукових праць*. 2021. Випуск 2 (27), С.154-160.
4. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» . URL : <https://zakon.rada.gov.ua/>
5. Закон України «Про співробітництво територіальних громад» . URL : <https://zakon.rada.gov.ua/>
6. Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні URL : <https://zakon.rada.gov.ua/>
7. Лазарева О. В. Соціально-економічний розвиток сільських територій : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 128 с.].
8. Реформа децентралізації. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-desentralizaciyi>. (дата звернення: 12.08.2022).
9. Скиба Т.В. Детермінанти розвитку сільського підприємництва. *Регіональна економіка*. 2012. № 2. С. 55–63. URL : http://ird.gov.ua/pe/re201202/re201202_055_SkybaTV.pdf (дата звернення: 15.02.2019).
10. Талавиця М.П., Горай А.О., Розвиток сільських територій в умовах децентралізації URL: http://eaprk.org.ua/sites/default/files/eaprk/2018/11/eaprk_2018_11_p_75_79.pdf (дата звернення: 12.08.2022).
11. Теплі кредити-2021: банки розпочинають видачу кредитів населенню. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/tepli-kreditiv-2021-banki-rozpochinayut-vidachu-kreditiv-naselennyu> (дата звернення: 12.08.2022).
12. Тимошенко М. М. Теоретичні засади розвитку соціальної інфраструктури сільських територій URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3501> (дата звернення: 12.08.2022).